

توضیحات:

- خلاصه شده در ۱۳ صفحه
- ویژه آزمون آموزش و پرورش
- دبیری فرهنگ و هنر
- حیطة تخصصی

جزوه خلاصه کتاب

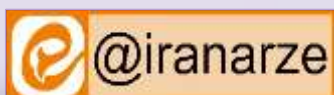
راهنمای معلم فرهنگ و هنر

دوره اول متوسطه پایه ۷، ۸ و ۹

برای دانلود رایگان جدیدترین سوالات استخدامی فرهنگ و هنر، اینجا بزنید

دانلود رایگان منبع این جزوه: کتاب راهنمای معلم فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه

«انتشار یا استفاده غیر تجاری از این فایل، بدون حذف لوگوی ایران عرضه مجاز می باشد»

جزوه خلاصه راهنمای معلم فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه

رویکرد حوزه فرهنگ و هنر

الف) رویکرد تربیت هنری موضوع محور در مقایسه با رویکردهای دیگر، جامعیت بیشتری دارد. این رویکرد، ضمن برخورداری از سه قلمرو معرفتی تولید هنر، تاریخ هنر و زیبایی شناسی، که فصل مشترک سه رویکرد مطرح در ساحت زیبایی شناختی و هنری شمرده میشود، شامل قلمرو معرفتی نقد هنر نیز هست که وجه تمایز این رویکرد نسبت به رویکردهای دیگر به شمار می آید.

ب) رویکرد دریافت احساس و معنا شامل دو فرایند خلق معنا و کشف معناست؛ به عبارت دیگر، خلق هنر، نوعی رمزگذاری یا رمزگردانی و درک و دریافت هنر، نوعی رمزگشایی است. خلق معنا یا رمزگذاری، خاص هنرمند و کشف معنا یا رمزگشایی به افراد عادی و غیر اهل فن مختص است؛ مشروط به اینکه ادراک زیبایی شناسی آنها پرورش یافته باشد. از این رو هدف تربیت هنری، فراگیران است؛ لذا لازم است در کنار پرورش هنرمند، که شامل پرورش ادراک زیبایی شناسی در همه رویکرد تربیت هنری موضوع محور می شود به رویکرد ادراکی دریافت احساس و معنا هم توجه شود و این دو رویکرد مبنای سیاست گذاری، تصمیم گیری و برنامه ریزی واقع شود.

تدریس موفق و عوامل موثر بر آن

عوامل موثر در تدریس

حتما شما هم تاکنون سولاتی مشابه را از خود پرسیده اید و گاهی برای یافتن جواب از دانش آموزان خود در این باره نظرسنجی، و در برخی موارد طراحی آموزشی خود را تصحیح کرده اید. عملکرد شما بسیار ارزنده است؛ زیرا شما به طراحی آموزشی خود اندیشید و آن را بازنگری کرده اید. از ارکان مهم آموزش، همانطور که می دانید غیر از طراحی آموزشی موفق که به آن خواهیم پرداخت، دانش آموزان پرنشاط و با انگیزه هستند.

به اختصار به پنج روش ساده و در دسترس (بدون نیاز به تجهیزات خاص) می پردازیم:

- یکی از راه های ایجاد انگیزه، به وجود آوردن تنوع در چیدمان کلاس است. همانگونه که تغییر چیدمان وسایل منزل در ساکنان، شور و شوق ایجاد میکند، چیدمان خاص کلاس، بسته به نوع مبحث تدریس (در صورت امکان) در دانش آموزان نیز انگیزه ایجاد خواهد کرد. (هر چند مدتی از وقت کلاس را بگیرد، بهره وری و نشاط را افزایش می دهد).

- تغییر محیط کلاس از فضای بسته به باز و یا از کلاس درس به نمازخانه و یا حتی جابه جایی با کلاس مجاور
- برای ارائه درس تجهیزاتی به همراه خود داشته باشید؛ وسایلی که در یک اجرای هیجان انگیز به شما کمک کند.
- تا آنجا که امکان دارد، درس را به صورت معما مطرح کنید که جواب آن با مباحث درس آن روز مرتبط باشد.
- از انواع روش های یاددهی و یادگیری تعاملی با توجه به نوع درس استفاده کنید. (در این کتاب سعی شده با توجه به موارد بیان شده، فرآیندهای تدریس هر درس را طراحی کرده تا به نشاط، ایجاد انگیزه و اکتشاف مفاهیم توسط دانش آموزان کمک کند).

بهترین روش تدریس

مهمترین مساله بعد از هر روز کاری برای معلم، تحلیل و بررسی طراحی آموزشی خود و میزان موفقیت آن در کلاس است؛ زیرا به این ترتیب گامی در جهت تحول در کلاس درس برمی دارد. بارها به عنوان یک معلم این سوال را از خود پرسیده ایم که بهترین روش تدریس چیست و به معلمان موفق اندیشیده ایم که کار آنها را به گونه ای

دیده‌ایم. معیارهای زیادی برای طراحی آموزشی خوب وجود دارد، به‌طور مثال وجود خلاقیت، سادگی، ایجاز، انعطاف‌پذیری؛ مشارکت دانش‌آموزان در فرآیند آموزشی، مرتبط ساختن مباحث درس با زندگی، به‌کارگیری حواس چندگانه دانش‌آموزان و استفاده از روشهای یاددهی و یادگیری تعاملی با چاشنی خلاقیت، نتایج سودمندی به همراه دارد.

نگاهی به روشهای فعال یاددهی - یادگیری با مثالهایی از درس هنر

معلم در برابر تحقق یا عدم تحقق یادگیری باید احساس مسئولیت کند و پاسخگو باشد.

روش‌های فعال یاددهی و یادگیری در آموزش برای معلم مانند ابزارهایی در دستان جراح حاذق است. هر چه ابزارها کاملتر، کار موفق‌تر، دقیق و ساده‌تر خواهد بود. اما نکته مهم این است که فقط جمع‌آوری ابزار کافی نیست. استفاده صحیح، بجا و به اندازه هم مهم است. به‌طور خلاصه استفاده از روشهای فعالانه موفق، کافی نیست. یاددهی و یادگیری و یا آشنایی با رویکردهای آن به تنهایی برای داشتن تدریس کامل و احاطه بر اینکه کدام روش در چه نوعی از محتوا، نتیجه بهتری خواهد داشت، بسیار مهم است. بهترین معلم کسی است که دارای قابلیت خلق روش‌های تازه است و بهترین روش‌ها، روشی خاص نیست؛ بلکه هنر است (روش به عمل هنرمندانه متکی است). هر معلمی باید تلاش کند در خود، قابلیت کشف روشهای جدید را بیوراند «دال، ۱۹۸۷»؛ (مهرمحمدی ۱۳۸۶، ۳۴). در زیر روشهای فعال یاددهی - یادگیری با ارائه مثال‌ها و توضیحاتی کاربردی در تدریس ارائه می‌شود. شرح روش برگرفته از نگاهی به روش‌های فعال، کمیسیون کیفیت بخشی به یاددهی - یادگیری دفتر آموزش و پرورش راهنمایی تحصیلی است که با اضافه کردن مصداق‌هایی از تدریس مفاهیم همین کتاب برای تفهیم بهتر روش و کمک به نیازهای دبیران آورده شده است.

روش‌های یاددهی، یادگیری

روش دریافت مفهوم

در این روش، مفاهیم و تعاریف به‌طور مستقیم در اختیار دانش‌آموز قرار نمی‌گیرد؛ بلکه ابتدا مثالها و نمونه‌ها ارائه می‌شود و سپس دانش‌آموزان ویژگی مفهوم و تعریف آن را به دست می‌آورند. این روش، فرصت تحلیل فکر و رشد شیوه‌های موثر تفکر را برای دانش‌آموزان فراهم می‌سازد.

مراحل تدریس

- ۱ عرضه نمونه‌ها
- ۲ دستیابی به مفهوم
- ۳ بررسی فرایند تفکر

روش بارش فکری

این روش نوعی همکاری گروهی در حل مساله است. به نظر پژوهشگران، روش بارش فکری به پرورش مهارتهای حل مساله دانش‌آموزان کمک موثری می‌کند و آموزش از این طریق باعث پرورش حل خلاق مساله در آنان می‌شود. اسبورن مبدع روش بارش فکری عقیده دارد در صورتی که قواعد و مقررات مشخصی برای جلسات بارش فکری در نظر گرفته و رعایت شود، این روش بسیار کارآمدتر خواهد شد.

چهار قاعده اساسی بارش فکری

- انتقاد ممنوع: این مهمترین قاعده است. با توجه به اینکه در جریان بارش فکری افراد اندیشه‌های غلط یا صحیح خود را ارائه میکنند، هرگونه انتقاد یا اعتراض، روند فعالیت را کند می‌کند و فکر آنان را به جای تفکر در مورد موضوع مورد نظر به سوی انتقاد و حتی واکنش در مقابل انتقاد سوق می‌دهد و چه بسا به مشاجره منتهی شود.
- تمامی اظهار نظرها مورد قبول است. این قاعده برای جرات بخشیدن به پیشنهاد های شرکت‌کنندگان است.
- جمع‌آوری بیشترین نظریات. هر چه تعداد نظریات بیشتر باشد، احتمال وجود موفقیت برای رسیدن به حل مساله بیشتر است.

- بهبود پیشنهادهای قبلی. در این روش فرد می‌تواند در ادامه بحث، پیشنهاد اولیه خود را بهبود دهد.
- نتیجه همفکری دانش‌آموزان روی تابلو نوشته می‌شود. نظرها اصلاح و بهبود می‌یابد و به آنها پیشنهاد می‌شود که سعی کنند، ابزاری شبیه قلم نی بسازند و به کلاس بیاورند.

روش پیش‌سازمان دهنده

در این روش مطالب درسی به طور مستقیم هدف قرار می‌گیرد و یادگیرنده، مطالب جدید را به مطالبی آموخته است؛ بدین صورت یادگیری معنادار خواهد شد. اگر چنین یادگیری خوب مرتبط می‌کند که قبلاً انجام گیرد، پردازش فعال اطلاعات را بهتر می‌سازد.

مراحل تدریس پیش‌سازمان دهنده:

- پیش‌سازمان دهنده، محتوای درس را به صورت سخنرانی، بحث، فیلم و... ارائه می‌کند.
- تعاریف دقیق را بیان می‌نماید.
- مثال‌هایی برای تفهیم درس می‌آورد.

روش تدریس اعضای گروه (روش جورچین)

یادگیری از طریق همیاری، اساس این نوع از تدریس است. پژوهشگران بر این باورند که یادگیری فرایند اجتماعی است و فعالیتهای یادگیری برای رسیدن به مرحله تولید اندیشه و اطلاعات، حیاتی است. در این الگو دانش‌آموزان درگیر یادگیری خواهند شد. این روش بر دو فرضیه استوار است.

هریک از شرکت‌کنندگان قسمت متفاوتی از موضوع درس را می‌خواند که قرار است همه یاد بگیرند.

هر دانش‌آموز در گروه هم به عنوان معلم درس می‌دهد؛ هم به عنوان دانش‌آموز یاد می‌گیرد. معلم پس از این مراحل، توضیحات ضروری و تکمیلی را ارائه می‌کند.

مراحل اجرای روش تدریس اعضای گروه:

- ۱- آمادگی فردی
- ۲- کار گروهی
- ۳- آزمون
- ۴- نقد و بررسی
- ۵- جمع‌بندی

۵- روش حل مساله

هرگاه دانش‌آموز با موقعیتی روبه‌رو شود که نتواند با استفاده از اطلاعات و مهارتهای خود سریعاً به آن پاسخ دهد، می‌گویند با مسئله‌ای روبه‌رو شده است. مسئله را نمی‌توان با اولین پاسخی که به ذهن میرسد، حل کرد. حل کردن مسئله مستلزم تفکر، جست‌وجو و کشف مناسبترین راه حل برای آن است.

یادگیری از این طریق، دانش‌آموزان را به ارائه راه‌حل‌ها و فرضیه‌سازی ترغیب، و سپس به آنها کمک می‌کند تا یافته‌های خود را تجزیه و تحلیل و درباره رد یا قبول فرضیه‌ها تصمیم‌گیری کنند. مزیت مهم این روش، پرورش نظریه‌پردازی در دانش‌آموزان است.

نکات:

- بهتر است مسائل از محتوای کتاب انتخاب شود و آن را با زندگی روزانه دانش‌آموز ارتباط داد.
- ذهن دانش‌آموزان را با سوالات تفکربرانگیز به چالش انداخت.
- دانش‌آموزان را تشویق کرد برای حل مساله روش‌های گوناگون را بررسی کنند (حتی راه‌حل‌های غیر معمول).

روش تدریس مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات ICT

این روش به بهره‌گیری از فناوری های روز برای تدریس ابلاغ می شود و فقط به رایانه ختم نمی شود. این روش با توجه به پیشرفت فناوری و علاقه روزافزون دانش آموزان نسبت به استفاده از این ابزار بسیار مفید می تواند باشد و در صورت مجهز بودن فضای آموزشی، کلاس پویاتری خواهید داشت. در انتخاب فناوری مناسب بهتر است به دو نکته توجه شود:

- کیفیت فناوری سودمند و اثربخش بودن آن
- امکان کاربرد آن در موقعیت های خاص آموزشی

مراحل تدریس

ایجاد انگیزه: ابتدا معلم برای ایجاد انگیزه در دانش آموزان، فیلم، آزمایش، تصاویر و تجهیزات کمک آموزشی مختلف را به نمایش می‌گذارد.
کاوش و جستجو: درباره ابهامات مطالبی که آموختند در منابع و پایگاه های اطلاعاتی به جستجو بپردازند.
تجزیه و تحلیل: در این مرحله نتایج جستجوی خود را تجزیه و تحلیل می‌کنند و در مورد آن توضیح می‌دهند.

روش تدریس مبتنی بر ساخت گرایی E5

این روش تدریس براساس انرژی، تعامل و همفکری دانش آموزان بنا نهاده شده است. یادگیری به این شیوه، دانش آموزان را به خواندن، نوشتن، پژوهش، تجزیه و تحلیل، تفکر و محاسبه، مراجعه به منابع مختلف و اطلاعات گذشته و حال وادار می‌کند. یادگیری به شیوه E5 به فرد انگیزه بیشتری برای آموختن می‌دهد. در این روش دانش آموزان در گروه‌های کوچک به یاری هم به یادگیری موضوع مورد نظر می‌پردازند. این الگو در پنج مرحله اجرا می‌شود:

- انگیزش: طرح یک فعالیت از سوی معلم مانند طرح معما یا سوال یا داستان تفکر برانگیز
- جستجوگری: دانش آموزان از طریق گروه به کاوش می‌پردازند.
- تشریح: دانش آموزان برای کارهای خود توضیح منطقی ارائه می‌کنند.
- گسترش: معلم به دانش آموزان راه جمع‌آوری اطلاعات بیشتر را نشان می‌دهد.
- ارزشیابی: ارزشیابی از لحظات اول کلاس شروع می‌شود و تا آخر ادامه می‌یابد.

روش تفکر استقرایی

روش تفکر استقرایی برای تکوین مفهوم و آموزش همزمان مفاهیم تدوین شده است. این روش برای کمک به رشد تفکر استقرایی (منطقی) ذهنی به خصوص توان طبقه بندی بسیار سودمند است. مهمترین کاربرد این الگو بهبود ظرفیت تفکر است و دانش آموزان را به کسب و پرورش اطلاعات بسیاری در درون ذهن خود وا می‌دارد.

مراحل تدریس

- مرحله اول: تکوین مفهوم
- ✓ برشماری و فهرست کردن مطالب
- ✓ گروه بندی براساس ویژگی های مشترک
- ✓ عنوان دهی و طبقه بندی
- مرحله دوم: تشخیص و تعیین جنبه های شاخص
- ✓ کشف روابط و استنتاج

● مرحله سوم: کاربرد اصول

✓ پیشگویی نتایج، توضیح پدیده های جدید و فرضیه سازی

✓ توضیح یا پشتیبانی از فرضیه ها

✓ تصدیق پیشگویی

مثال: پایه هشتم تدریس خط شکسته نستعلیق به روش تفکر استقرایی

گام اول: برای آسانی یادگیری و امکان تدریس در کلاس های پرجمعیت، استفاده از کاغذ شفاف (پوستی) توصیه می شود.

گام دوم: در این مرحله دانش آموز هم شکل های حروف و کلمه های کلیدی را پیدا، و دسته بندی میکند (مانند گام دوم خوشنویسی پایه هفتم)

گام سوم: دانش آموز، کاربرد کلمه های کلیدی یا حروف را در ترکیب کلمات دیگر بررسی میکند.

گام چهارم: دانش آموز یک متن را در سه قسمت جدا (حروف، کلمه های کلیدی و کلمه های ترکیبی) دسته بندی و یادداشت میکند (مانند گام چهارم خوشنویسی پایه هفتم).

گام پنجم: دانش آموز تلاش میکند ساختار کلمه های ترکیبی را تشخیص دهد و خوشنویسی آنها را یاد بگیرد.

گام ششم: دانش آموزان با مطرح کردن چند سوال، تشویق شوند تا با همفکری گروه، قانون های خط تحریری را استخراج کنند.

● ارتفاع حروف و کلمه ها نسبت به خط زمینه چه تفاوتی باهم دارد؟

● آخرین حرف یا کلمه سطر نسبت به جای اصلی آن چه تغییری می کند؟

● حروف از نظر قرار گرفتن نسبت به خط زمینه به چند دسته تقسیم می شوند؟

● در هر جمله به صورت متوسط چند کلمه کشیده نوشته شود.

تلاش دانش آموزان برای پاسخ به این سوال ها و راهنمایی معلم، آنها را با قوانین کلی خوشنویسی آشنا می کند. در این مرحله قوانین کلی خط شکسته نستعلیق تحریری توسط

گروه نوشته می شود و هر فرد به طور جداگانه در پوشه کار خود قرار می دهد.

گام هفتم: دانش آموز متنی را که اندازه حروف آن شکسته نستعلیق نیست با خط شکسته نستعلیق تحریری خوشنویسی کند. (خوشنویسی بدون الگو)

روش کاوشگری

روش کاوشگری بر این اصل مبتنی است که یادگیرنده، مستقل بار بیاید. کاربرد این روش، مستلزم فعالیت به صورت کاوشگری علمی است. در این روش به فراگیران، مسیر

مناسبی برای پدید آمدن نظم ذهنی و مهارت لازم برای سوال کردن تعاملی و پاسخگویی به سوال هایشان ارائه می شود، و معلم و دانش آموز به راحتی با یکدیگر همکاری

میکنند. کاوشگری را معلم می تواند به صورت هدایت شده کنترل کند.

مراحل تدریس روش کاوشگری

اول برهم زدن تعادل

مرحله دوم پرسشگری

مرحله سوم فرضیه سازی

مرحله چهارم آزمایشگری

مرحله پنجم تحلیل و نتیجه گیری

روش تدریس واحد

کار این روش برای استفاده از فعالیت دانش آموزان، مشارکت در تدریس و پرهیز از سخنرانی مناسب به نظر می‌آید. در کتاب روش تدریس، آقازاده چنین بیان می‌کند که، مهم‌ترین نقش معلم در اجرای این روش تدریس، همراهی و هدایت دانش آموزان برای دستیابی به هدف است. خلاصه معیارهای این روش در زیر بیان می‌شود.

- در واحد کار تمرکز بر فعالیت‌های اصلی و واقعی معطوف باشد.
- مدت زمان انجام کار سنجیده شود و وقت لازم تخصیص داده شود.
- مواد آموزشی تجهیزات لازم در اختیار دانش آموزان قرار گیرد.

مراحل اجرای روش تدریس

انتخاب واحد کار: با توجه به هدف درس انتخاب می‌گردد.
 ارائه واحد کار: معلم توضیحات خود را در مورد نحوه کار به صورت فردی و گروهی ارائه می‌دهد.
 هدایت: در این مرحله معلم به هدایت دانش آموزان می‌پردازد.
 ارزشیابی: در این قسمت معلم به ارزشیابی چند کار به طور اتفاقی می‌پردازد، اما در رشته هنر لازم است معلم با قرار دادن آثار در معرض نمایش و تحلیل کارها با کمک دانش آموزان به ارزشیابی بپردازد.
 نکته: باید توجه داشت اغلب کارهای عملی در کلاس هنر با همین روش و یا تلفیق این روش با بقیه روش‌ها صورت می‌پذیرد.

دیگر روشهای تعاملی تدریس

از دیگر روشهای تعاملی تدریس مانند روش مسابقه، با هم آموزی، ایفای نقش، روش مبتنی بر بازی و... در دروس مختلف استفاده گردیده است که در گام‌های تدریس هر درس می‌توان مشاهده نمود.

ارزشیابی

تعریف: ارزشیابی فرایند، از نظر دانیل استافل بیم وسیله‌ای است برای ثبت وقایع هنگام اجرای فعالیت‌ها و یا به عبارتی تعیین کردن، به دست آوردن و فراهم کردن اطلاعات مفید برای قضاوت در تصمیم‌گیری.

ارزشیابی یکی از ارکان مهم در برنامه درسی است. هدف ارزشیابی در درس هنر این موارد است:

- اطلاع از میزان آگاهی و آمادگی دانش آموزان برای شروع آموزش مطالب جدید
- شناخت نقاط ضعف و قوت و اثربخشی تدریس و تصحیح و بهبود فرایند آموزش
- میزان تحقق اهداف آموزشی
- تثبیت آموخته‌ها
- آشنایی با تفاوت‌های فردی دانش آموزان
- آگاهی از توانایی‌ها و استعدادها دانش آموزان

مناسب‌ترین روش، سنجش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس هنر با توجه به تفاوت‌های فردی آنها، استفاده از روش ارزشیابی فرایند با استفاده از کارپوشه (کار نما) و مشاهده عملکرد فراگیران و ثبت آن است. کارپوشه، مجموعه‌ای است از نمونه کارهای دانش آموزان، که در جریان یاددهی - یادگیری به‌صورت هدفمند، معلم و دانش آموز با توافق هم از بین بهترین کارها انتخاب می‌کنند. این پوشه به قضاوت معلم در مورد تدریس خود و دستیابی به اهداف آموزشی کمک خواهد کرد و باعث بهبود روند آموزش، خواهد

شد. دانش آموز نیز شاهد پیشرفت و رشد خود خواهد بود و قضاوت صحیح‌تری نسبت به توانایی‌های خویش خواهد داشت و همچنین، نقاط قوت و ضعف خود را شناسایی و بررسی خواهد کرد.

چگونگی تنظیم کارپوشه

۱- طراحی آموزشی (طرح درس سالانه و طرح درس روزانه، بسته‌های کمک آموزشی)

۲- گزارش کار: بهترین کار برای نظم بخشیدن به طراحی آموزشی، گزارش کار است. این مرحله به شما کمک می‌کند در مورد میزان موفقیت در اجرای برنامه خود، برشمردن نقاط ضعف و قوت کار و اتفاقات یا سوالات پیش بینی نشده در کلاس توضیحی یک خطی بنویسید که برای طراحی آموزشی جدید از آنها استفاده شود.

شرح مباحث تلفیقی

با توجه به مباحث تلفیقی این درس، قسمت اول: مرحله مشاهده و خلاقیت و قسمت دوم اصول طراحی مطرح می‌شود.

طراحی و نقاشی، اولین راه برقراری ارتباط انسان با هم‌نوع خود از دوره‌های پیش از تاریخ تا به امروز است. به تدریج و با پیشرفت زندگی بشر، طراحی به عنوان عنصری تزئینی در زینت بخشیدن به سفالینه‌ها و سپس نقش برجستگی‌ها در معماری کاربرد وسیعی پیدا کرد و کم‌کم جایگاه خود را به عنوان شاخص مهمی در ساخت اشیاء و لوازم زندگی روزمره (مانند فلز کاری، پارچه بافی، قالببافی و تصویرسازی کتابها و...) تثبیت نمود و سرانجام به صورت هنری مستقل در آمد. از این رو می‌توان گفت که طراحی و نقاشی به عنوان هنر مادر شناخته می‌شود و می‌توان آن را یک زبان بین‌المللی برای مبادله افکار و انتقال احساسات دانست.

امروزه طراحی نه تنها در زمینه هنر، بلکه در زمینه تجارت، صنعت و علم نیز جایگاه ویژه‌ای دارد، مانند طراحی قطعات صنعتی، طراحی لوازم برقی و دیجیتال، طراحی ساختمان، طراحی فضاهای شهری و همچنین تصویرسازی آموزشی (در کتاب‌های علمی مانند کتاب‌های درسی، پزشکی و گیاه‌شناسی) و مانند آن. به همین منظور آگاهی بخشی به دانش آموزان به دلیل ضرورت طراحی و جایگاه آن در زندگی امروز، بسیار مهم است. تقویت مشاهده، تشویق و تفحص در طبیعت و محیط پیرامون، دانش آموزان را نسبت به اهمیت این درس و مشاهده دقیق آگاه می‌سازد. در اینجا برخی از ویژگی‌های مشاهده بیان می‌شود.

مشاهده نگاه کردن با کنجکاو است.

برای مشاهده از حواسمان کمک می‌گیریم.

در مشاهده هدف معینی را دنبال می‌کنیم.

مشاهده با دقت و صرف زمان همراه است.

ویژگی اصلی پدیده را در مشاهده درمی‌یابیم.

برای مشاهده تمرین لازم است.

پروورش سرعت برقراری ارتباط بین مغز و حرکت دست نیز از مهم‌ترین اهداف این بخش است. نقش معلم در این راه، انتخاب روش مناسبی برای دیدن دقیق اطراف و تحریک ذهن دانش آموزان و همچنین پروورش قدرت خلاقیت و نوآوری آنها است. دانش آموزان با این آموزش‌ها قادر به درک تفاوت‌های آثاری می‌شوند که به واقعیت شباهت بیشتری دارد و یا افکار ذهنی هنرمندان را نشان می‌دهد، یا برای رساندن پیام‌های گوناگون استفاده می‌شود. در این مبحث ابتدا روش‌های تقویت مشاهده، پیش‌بینی، و سپس به گام‌های ابتدایی طراحی پرداخته شده است.

تنوع طرح‌ها

این درس نیز مانند درس قبل در دو مرحله تدریس می‌شود. اولین مرحله مشاهده، مقایسه، طراحی ذهنی و پدید آوردن خلاقانه است.

فرایند تدریس:

گام اول: با نمایش تصاویری از گلها از گروهها خواسته شود تا آنها را از نظر شکل کلی و چگونگی قرارگیری گلبرگها بررسی و دسته بندی کنند. ساده ترین نوع دسته بندی برای طراحی به دو دسته زیر است:

دسته اول: گلهایی که تقارن شعاعی دارند. دسته دوم: گلهایی که گلبرگها خوشه را احاطه کرده اند.

گام دوم: از دانش آموزان خواسته شود تا گل مورد علاقه خود را انتخاب کنند و با توجه به تفاوتهای آنها ابتدا چیدمان گلبرگها و ساختار گل را با ساده ترین شکل نشان دهند. سپس براساس همان ساختار، گل را به صورت ذهنی طراحی و رنگ آمیزی کنند.

گام سوم: از دانش آموزان خواسته شود تا نمونه یا تصاویری از اشیاء و لوازمی را شناسایی کنند که در اطرفشان، وجود دارد و در طراحی آنها از شکل گل استفاده شده است و با الهام از آنها و همچنین استفاده از تخیل خود، اشیاء جدید به شکل گل طراحی کنند.

گام چهارم: آثار را به نمایش بگذارید و از هر گروه خواسته شود، تا درباره آثار گروه خود و گروههای دیگر صحبت کنند.

الفبای تصویر

برای شناخت و درک هنرهای تجسمی ابتدا باید الفبای آن را آموخت. همانطور که برای یادگیری هر زبان، ابتدا باید الفبای آن را یادگرفت و سپس به کلمات، جملات و درک معانی رسید. الفبای هنرهای تجسمی نیز درک آثار هنری را برای افراد آسان می سازد.

به زبان ساده الفبای بصری به دو دسته تقسیم میشود:

الف) عناصر اولیه بصری

ب) کیفیات بصری شامل نقطه، خط، سطح، حجم، بافت، نور و رنگ می شود و کیفیات بصری شامل تناسب، تعادل، هماهنگی، کنتراست، تقارن، وحدت، نظم، تعادل و... است.

دنیای پیرامون ما نیز از عناصر مهم بصری تشکیل شده است. در اینجا به شکل (فرم) و رنگ پرداخته می شود. تمام حجم ها نیز در اطراف ما از حجم های ساده ای مانند مکعب، کره، استوانه، مخروط و هرم (یا ترکیب و برش آنها) به وجود می آید. در درس پیش دیدیم که چگونه می توان حجم ها را به صورت سطح ساده کرد. این درس نیز ادامه همان مبحث است؛ ولی تأکید بیشتر بر حجم است.

نظم

نظم در مفاهیم و ظاهر طبیعت دیده می شود. مفاهیمی مانند فصول مختلف، جوانی و پیری، رشد و مانند آن، که در ذات خود نظم دارد. اگر به تمام موجودات (جانوران و گیاهان) با دقت نگاه کنیم، متوجه نظم خاصی می شویم.

نقاشی از پدیده درس اول های طبیعت

مفهوم نقطه در هنر تجسمی با تعریف آن در ریاضی تفاوت دارد. نقطه تجسمی اندازه و شکل معینی ندارد. شکل واحد با توجه به تغییر اندازه کادر می تواند نقطه و یا سطح تعریف شود. در شکل (الف) دایره برای کادر مورد نظر نقطه ولی در شکل (ب) همان دایره با توجه کادر، سطح شناخته میشود.

فرض کنید در شب از فاصله ای دور به پنجره های روشن خانه ها نگاه میکنید. در این حالت پنجره ها به صورت نقاط ریز نورانی به نظر می رسد؛ ولی اگر به همان پنجره ها از فاصله ای نزدیک نگاه کنیم، آنها را سطح و حجم می بینیم. نقطه تجسمی، اندازه و شکل معینی ندارد. بسیاری از پدیده ها از کنار هم قرار گرفتن نقطه ها ایجاد می شود.

برگ های درختان، سنگ های رودخانه و مانند آن، نمونه های بسیار زیادی از این مثالها است که در طبیعت و دنیای اطراف ما وجود دارد. نقطه ها در واقع سطح ها و حجم های کوچک شده است.

نقش گلها

دانش آموزان در مبحث طراحی با چگونگی کشیدن گلها آشنایی پیدا کرده اند. در این مبحث به فضا سازی و رنگ خواهیم پرداخت. راحتترین راه در فضا سازی برای نقاشی و نمایش دوری — نزدیکی، تغییر اندازه است. اصول اشیا و تصاویری که در جلو قرار دارند، بزرگتر کشیده میشوند. نکته دیگر، روی هم قرار گرفتن تصاویر و تغییر فاصله آنها نسبت به پایین کادر است. هر چه تصویر به پایین کادر نزدیکتر باشد، جلوتر به نظر میآید و برعکس اگر آن را بالا ببریم، خود را عقب تر نشان میدهد.

روش هنرمندان در نقاشی

واقعی: بعضی از هنرمندان در آثار خود به تقلید صرف از پدیده های طبیعی پرداخته اند. (مانند تصویر گل رز)

ذهنی: برخی دیگر برداشت ذهنی و آزاد خود را از دنیای اطراف بدون واقع نمایی بیان می کنند و افکار و احساسات خود را از طریق آنها به نمایش می گذارند. هنرمندان ایرانی و تصویرگران کتابهای کودک از این دسته از هنرمندان هستند.

بافت در نقاشی

سطح هر چیزی، ظاهر خاصی دارد که به آن بافت می گویند. بافت علاوه بر اینکه به زیبایی کار کمک میکند از یکنواختی اثر نیز می کاهد. به طور کلی بافت بر دو نوع است:

(الف) بافت لامسه ای:

این نوع بافت علاوه بر اینکه دیده می شود، با لمس کردن نیز حس می شود. در بافت لامسه ای به طور مستقیم از سطوح بافتدار برای کار هنری استفاده می شود. اهمیت این بافت بیشتر در هنرهایی که ملموس است مانند نقش برجسته، مجسمه سازی، معماری و تزیینات آن دیده می شود.

(ب) بافت بصری:

این نوع بافت به دو صورت است:

حالت اول بافت تصویری: این بافت با کشیدن و شبیه سازی از شکل ها و استفاده از تصاویر واقعی ایجاد می شود. این بافت حس لمس کردن اشیای واقعی را در ما پدید می آورد.

حالت دوم بافت ترسیمی:

با تکرار و ترکیب نقطه، خط، سطح، رنگ و... به صورت منظم یا نامنظم به دست می آید.

انواع روشهای ایجاد بافت

بافت ترسیمی

بافت فشاری

بافت رنگی

بافت خراش

بافت با روش چاپ

بافت برجسته

نقاشی ایرانی

برخی از ویژگی‌های نقاشی ایرانی را، که در تمام دوره‌های ایران به چشم می‌خورد، می‌توان به صورت زیر خلاصه کرد:
 نمایش تصاویر:

نمایش انسان بیشتر از زاویه سه رخ، بدون سایه پردازی و طبیعت‌گرایی است. حیوانات را طبیعی‌تر از انسان و عموماً به صورت نیم‌رخ نشان می‌دهند. در نمایش گل و گیاه نیز به طبیعت وفا دارند؛ ولی گیاهان تا حدی جنبه تزیینی به خود می‌گیرند. در نقاشی ایرانی برای ترسیم حیوانات انسان و گل و گیاه بیشتر از خطوط منحنی استفاده می‌شود. در نمایش دوری نزدیکی، پرسپکتیو رعایت نمی‌شود به عنوان مثال انسانی در عقب تصویر به همان اندازه انسانی است که در جلو تصویر قرار دارد. برای رنگ آمیزی از رنگ‌های درخشان و زنده به صورت تخت و بدون سایه روشن استفاده می‌شود. تمام رنگها و شکل‌ها و تصاویر با خط دورگیری می‌شود که به آن قلم‌گیری می‌گویند. در اطراف نقاشی کادرهایی کشیده می‌شود که به آن جدول‌کشی می‌گویند. تعداد آنها معمولاً از یکی بیشتر است. در بسیاری از آثار نگارگری از خوشنویسی نیز استفاده می‌شود. توجه به تزیینات و نمایش ریزه‌کاری‌ها از دیگر ویژگی‌های نقاشی ایرانی است.

عکاسی

در این قسمت روند کلی آموزش عکاسی شرح داده می‌شود. ابتدا روش نوینی به نام عکاسی بی‌دوربین، به منظور عکاسی بدون دوربین به دانش‌آموزان معرفی می‌شود. این شیوه به تقویت دقت در نگاه کردن، شناخت کادر، ترکیب بندی و پرورش تفکر دانش‌آموزان می‌پردازد. از آنجا که دوربین عکاسی در دسترس همه دانش‌آموزان کشور نیست، این شیوه جایگزین مناسبی برای عکاسی کردن به جای دوربین عکاسی و یا گوشی تلفن همراه است. این روش در عکاسی پایه هفتم توضیح داده می‌شود؛ اما در هر سه پایه، تدریس آن سودمند و ضروری است. در هر پایه تحصیلی، طبق توضیحات یک مرحله به عکاسی بیدوربین اضافه می‌شود که در ادامه مطالعه خواهید کرد. دانش‌آموزان پایه هشتم عکس خود را به صورت نمایش در خواهند آورد و در پایه نهم به صورت کلاژ آن را به کالس ارائه خواهند کرد.

با توجه به اینکه عکاسی با زندگی امروز عجین شده است و همه افراد در ثبت وقایع با عکاسی سعی می‌کنند، لازم است فرد، هنگام تدریس این درس، دارای دانش کاملتری از دانش‌آموزان باشد، لذا به توضیح مطالب مهم و ضروری در عکاسی نیز پرداخته ایم.

بخش مقدمه‌ای بر عکاسی برای مطالعه معلمان عزیز است و بنا بر ضرورت در کلاس می‌توان از این مطالب استفاده کرد. سپس به مطالبی پرداخته شده است که لازم است دانش‌آموزان در کلاس عکاسی با آن آشنایی پیدا کنند که بعضی از عناوین آن ممکن است در کتاب دانش آموز نباشد؛ اما دانش‌آموزان از آن سؤال می‌کنند و با توضیحات دبیران محترم، مطالب کامل خواهد شد.

چرا از روش بی‌دوربین استفاده می‌کنیم؟

چرا از روش بی‌دوربین استفاده می‌کنیم؟

- ۱- باعث تقویت نگاه (دیدن چیزهایی که عادی شده است) می شود.
- ۲- تصاویر به جای دوربین با تفکر و نگاه ما ثبت خواهد شد.
- ۳- هزینه ای در بر ندارد.

هنرهای سنتی

طراحی سنتی به مجموعه نقش و نگاره ایی گفته می شود که در تمامی هنرهای سنتی و صنایع دستی مانند قالی، گلیم، سفال، تذهیب، کاشیکاری، فلزکاری و مانند آن کاربرد دارد. به همین دلیل شاید بتوان آن را مادر همه هنرهای سنتی دانست. نقوش در طراحی سنتی به دو دسته کلی ترسیمی و موضوعی تقسیم می شود.

الف) ترسیمی

نقوش شکسته: نقوشی که با خطوط راست و شکل های زاویه دار ترسیم می شود.
نقوش گردان: نقوشی که با خطوط منحنی ترسیم می شود.

نقوش شکسته

نقوش گردان

ب) موضوع

۱- **نقوش هندسی:** این نقوش با استفاده از تکرار انواع خطوط (عمود، افق، مورب و... و شکلهای هندسی (دایره، مربع، مثلث، لوزی و...) به وجود میآید. بیشترین کاربرد این نقوش در کاشی کاری، آجرکاری، گلیم بافی، گچبری ها و دوخت های سنتی است.

۲- **نقوش جانوری:** همانطور که از نام آن پیداست، طرح

هایی از جانوران است که از لحاظ موضوع در دو حالت کلی دیده می شود:

۱- جانوران واقعی

۲- جانوران افسانه ای (یا تلفیقی) و از نظر چگونگی اجرا نیز به دو دسته تقسیم می شود:

الف) طراحی ساده شده با خطوط شکسته و زاویه دار و منحنی

ب) طراحی شبیه به واقعیت با خطوط گردان

بزرگویی و جانوران گردن دراز به صورت ساده ننده در جام نوش

نقش شیر به صورت طبیعی در جام طلای کلاردشت

نمایش جانوران تلفیقی در جام طلای نوش مارلیک

نقش ماهی و برنده با لعاب روی سفال

نقش شیر در بافته های عشایر فارس

۳- نقوش گیاهی: در دوره های بعد از اسلام به دلیل منع نقوش جانوری (به ویژه نقوش انسانی)، نقوش گیاهی بسیار مورد توجه هنرمندان قرار گرفت.

این نقوش را می توان به صورت زیر دسته بندی کرد:

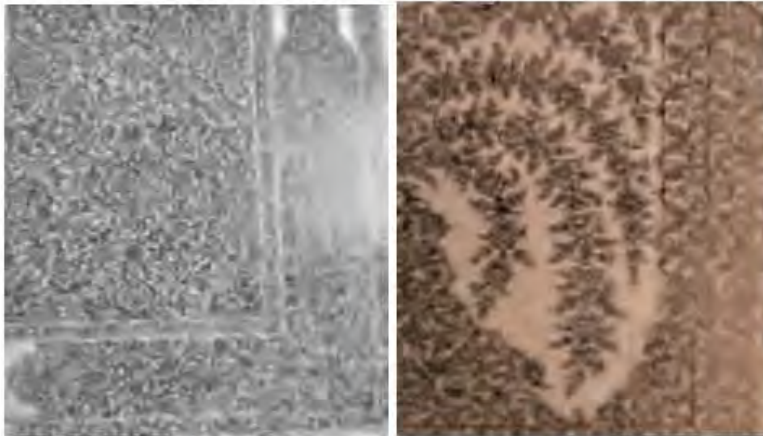
ختایی ها:

الف) گل های چند پر:

رایج ترین آنها گل‌های سه، پنج، هفت، نه و دوازده پر است.

ب) گل‌های شاه عباسی:

گل‌های اناری و گل پروانه‌ای و همچنین غنچه های ختایی وجود دارد.

نقوش گل‌های ختایی و برگ‌ها برای طراحی قالی

اسلیمی ها:

از دسته نقوش گیاهی به شمار می رود؛ ولی اساس تشکیل آنها بر پایه قرار گرفتن دو دایره روی هم است؛ دارای دو بازو یا خرطوم است. در طراحی سنتی شاخه اسلیمی با شاخه ختایی متفاوت است و هیچگاه یک اسلیمی و یک ختایی روی یک شاخه قرار نمی گیرد. معمولاً از اسلیمی ها برای جداسازی و ایجاد فضاهای رنگی متفاوت استفاده می شود.

هنرهای سنتی

هنرمندان در طراحی سنتی معمولاً یک قسمت از طرح را رسم میکنند که به این قسمت واگیره میگویند (به طور مثال یک شمسه).

از تکرار واگیره به صورت قرینه و منظم، طرح های جدیدی به دست می آید (تکرار شمسه در کنار هم). برای تکرار یک واگیره از یک کاغذ پوستی یا کلاک می توان استفاده کرد. ابتدا باید کادر اصلی را روی کاغذ کالک رسم کرد و سپس برای مشخص کردن اندازه کادر اصلی تعداد واگیره ها و همچنین اندازه هر ضلع آن را محاسبه نمود. بعد، طرح واگیره را زیر کاغذ کالک گذاشت و با مداد دقیقاً خطوط را رسم کرد.

ترکیب اسلیمی و ختایی در نقشه قالی

طرح سرترنج با اسلیمی

ایران عرضه

مرجع نمونه سوالات

آزمون های استخدامی

به همراه پاسخنامه تشریحی

خدمات ایران عرضه:

- ارائه اصل سوالات آزمون های استخدامی
- پاسخنامه های تشریحی سوالات
- جزوات و درسنامه های آموزشی

برای دانلود رایگان جدیدترین سوالات استخدامی فرهنگ و هنر، اینجا بزنید

دانلود رایگان منبع این جزوه: کتاب راهنمای معلم فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه

«انتشار یا استفاده غیر تجاری از این فایل، بدون حذف لوگوی ایران عرضه مجاز می باشد»

